

Dołęga, Józef M.

"Odkrycie metafizyki egzystencjalnej.
Studium historyczno-analityczne",
Edmund Morawiec, Warszawa 1994 :
[recenzja]

Studia Teologiczne 13, 420-422

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

komentatorów i innych autorów. Podkreślają różnice między ciałem ludzkim, a materią i przyrodą.

W rozdziale drugim znajdujemy opis wątków ciała ludzkiego wyjętych z trzech dzieł św. Tomasza (*De ente et essentia*, *De principiis naturae* i *Scriptum super libros Sententiarum*), które powstały w latach 1252-1256. W czasie, gdy ówczesny kandydat na mistrza Tomasz nabierał naukowej dojrzałości i samodzielności.

Rozdział trzeci zawiera analizę tychże wątków kontynuowanych przez mistrza Tomasza w dziełach napisanych w latach 1256-1273 (1. *Summa contra Gentiles*, 2. *Quaestiones disputatae De potentia*, 3. *Summa Theologiae* — pars prima, 4. *Sententia libri de Anima*, 5. *Quaestio disputata De anima*, 6. *Quaestiones quodlibetales* qq. 1-6.12,7. *In Metaphysicam Aristotelis*, 8. *De mixtione elementorum*, 9. *Super librum de Causis*, 10. *De substantiis separatis*, 11. *In librum primum Aristotelis de Generatione*, 12. *Summa Theologiae* — pars tercia;) Teksty są ułożone w porządku chronologicznym. Pominięto jedynie powtórzenia oraz pisma z etyki, polityki, kosmologii, metodologii, itp...

Czwarty rozdział porządkuje zebrane i zreferowane w poprzednich rozdziałach wypowiedzi św. Tomasza oraz myśli współczesnych.

W ujęciu strukturalnym autor posługuje się odróżnieniem kilku perspektyw badań filozoficznych istoty bytu: *quidditas*, podłoża przypadłości, natury i subsystemacji. Ostatecznie strukturę ciała ludzkiego współstanowi należąca do istoty człowieka jego materia właściwa, przenikające ją z powodu istnienia własności transcendentalne oraz zapodmiotowane w istocie przez materię przypadłości stanowiące części i organy.

W ujęciu genetycznym autor wyróżnia dwa zespoły zagadnień:

Pierwszy polega na ukazaniu zależności między materią jako występującym w istocie podstawowym „tworzywem” ciała, a przyczynami zewnętrznymi, wyłącznie jednak tymi, które są zarazem wewnętrznymi pryncypiami człowieka. Przedstawienia te są spowodowane identyfikacją ciała z perspektywą subsystemacji poszerzonej o perspektywę osoby.

Drugi zespół polega na ukazaniu zależności między przypadłościową strukturą ciała ludzkiego, a przyczynami zewnętrznymi, wyłącznie jednak tymi, które znajdują się na zewnątrz człowieka. Wyjaśnienia te są spowodowane identyfikacją ciała z perspektywą subsystemacji pogłębionej o perspektywę natury.

Akt istnienia i dusza intelektualna powodują wspólnie w materii strukturę ciała ludzkiego, a elementy występujące w kompozycjach sprawianych przez władze wegetatywne są reakcją uzyskiwania, zachowania i przemiany określonych dla człowieka dyspozycji jakościowych i ilościowych.

Książka napisana jest językiem pięknym, właściwym dla metafizyka studiującego oryginalne teksty św. Tomasza. Lektura jej powinna być ciekawą przygodą wskazującą na wartość i piękno dzieł Akwinaty. Przez to może być interesującą lekturą uzupełniającą dla studentów filozofii i nie powinna być nieznaną alumnom studiującym w Wyższych Seminariach Duchownych.

Jacek W. Czartoszewski

Edmund Morawiec, *Odkrycie metafizyki egzystencjalnej, Studium historyczno-analityczne*, WATK, Warszawa 1994, ss. 253.

Wydawnictwa Akademii Teologii Katolickiej wydały obszerne studium analityczno-historyczne Edmunda Morawca pod tytułem: *Odkrycie metafizyki egzystencjalnej*.

Ks. Edmund Morawiec, redemptorysta, profesor zwyczajny na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Urodzony w 1930 roku w Lgocznance, woj. częstochowskie. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymał w Katolickim Uniwersytecie w Lublinie w 1964 roku. Od 1964 r. jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym w Akademii Teologii Katolickiej. tutaj w 1971 r. otrzymuje stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie filozofii na podstawie rozprawy: *Rola intuicji w przyjmowaniu założeń w metafizyce ogólnej u J. Maritaina* i dorobku naukowego (recenzenci: ks. doc. dr hab Marian Jaworski, ks. prof. dr hab Mieczysław A. Krąpiec, ks. prof. dr hab. Stanisław Kamiński). Od 1971 r. pełni następujące funkcje w ATK: kierownik Katedry Metafizyki; prodziekan tego Wydziału przez dwie kadencje, sekretarz redakcji (1965-1979); zastępca redaktora (1983-1993) półrocznika *Studia Philosophiae Christianae*; prorektor ATK (1987-1993). Główne obszary badań naukowych to: klasyczna metafizyka starożytna, średniowieczna i współczesna oraz filozofia nowożytna. Autor około 70-ciu publikacji z zakresu filozofii i jej metodologii, w tym m.in.: *Przedmiot a metoda w filozofii Kartezjusza*, ATK, Warszawa 1970; *W kierunku metafizyki egzystencjalnej*, ATK, Warszawa 1984.

Recenzowana praca składa się z zasadniczych czterech części. W pierwszej części są podane podstawowe nurty filozofii klasycznej w starożytności oraz ogólna charakterystyka filozofii klasycznej w średniowieczu (13-40). Druga część zawiera krytykę filozofii klasycznej w średniowieczu, w czasach nowożytnych i współczesnych. Są tutaj przedstawione główne nurty filozofii klasycznej w średniowieczu i niektóre podstawowe formy krytyki tej filozofii w tej epoce; krytyka filozofii klasycznej w okresie Odrodzenia i w drugim okresie filozofii nowożytnej; niektóre formy krytyki filozofii klasycznej, a zwłaszcza pozytywistyczną, neopoztywistyczną i analityczną (60-112). Do trzeciej części włączono analizy dotyczące kierunków odnowy metafizyki klasycznej nurtu tomistycznego (113-188). Analizy te dotyczą metafizyki klasycznej nurtu tomistycznego w aspekcie esencjalnym, otwartym i egzystencjalnym. W aspekcie esencjalnym analizy dotyczą esencjalizmu jako własności podstawowej metafizyki tomizmu zachowawczego; źródeł historycznych esencjalnej interpretacji tej metafizyki oraz podstaw i charakteru esencjalizmu metafizyki tego tomizmu. Zagadnienie klasycznej metafizyki otwartej wersji tomizmu dotyczy kontekstu historycznego, nawiązanie do metody transcendentnej, fenomenologii, egzystencjalizmu, nauk szczegółowych empirycznych i formalnych oraz filozofii egzystencjalnej. Czwarta część dotyczy zagadnienia metafizyki klasycznej tomizmu egzystencjalnego a wiara religijna (189-216). W zagadnieniu tym podjęty jest problem chrześcijańskiego charakteru metafizyki wersji egzystencjalnej oraz problem metafizyki egzystencjalnej wobec krytyki M. Heideggera.

Materiał zawarty w prezentowanej monografii uwzględnia krytykę filozofii klasycznej w następujących formach: 1. korzystaniu z nauk szczegółowych, jak i formalnych w uprawianiu filozofii klasycznej; 2. nawiązywaniu do nowych systemów filozoficznych, szukaniu w nich momentów mogących być wykorzystanymi w uprawianiu filozofii klasycznej; 3. próbie odczytania na nowo myśli filozoficznej Tomasza z Akwinu i dotarcia do jego autentycznej koncepcji filozofii; 4. uwzględnienie postulatów krytyki przyczyniło się do pogłębienia refleksji nad chrześcijańskim charakterem tej filozofii. Monografia ta zawiera analizę następujących zagadnień: 1. filozofii klasycznej nurtu tomistycznego, powstałej w wyniku korzystania z takich kierunków filozoficznych, jak: kantyzm, fenomenologia i egzystencjalizm; 2. filozofii klasycznej nurtu tomistycznego, powstałej w wyniku nawiązania do nauk szczegółowych, empirycznych i formalnych; 3. filozofii klasycznej nurtu tomistycznego, która zrodziła się z tendencji zmierzającej do odkrycia autentycznej myśli filozoficznej, czego wyrazem jest tak zwana filozofia klasyczna wersji

egzystencjalnej; 4. usiłowano również pokazać, że zarzuty wysuwane pod adresem niechrześcijańskości filozofii klasycznej nurtu tomistycznego, są nieuzasadnione, jeśli się weźmie pod uwagę filozofię wersji tomizmu egzystencjalnego.

Problematyka zawarta w tej monografii nie straciła na aktualności do dnia dzisiejszego. Nie straciły na aktualności zagadnienia związane z klasycznym sposobem myślenia w filozofii. Ciągłe aktualnymi są takie zagadnienia, jak: filozofia a religia na przestrzeni historii; filozofia a nauka; korzystanie z osiągnięć poznania naukowego w uprawianiu filozofii klasycznej. Z tych racji i wielu innych, monografia ta będzie pożyteczna dla studentów kierunków filozoficznych i dla zainteresowanych problematyką filozoficzną w aspekcie historycznym i aktualnym.

Józef M. Dołęga

M. Pangallo, *Habitus e vita morale. Fenomenologia e fondazione ontologica*, LER, Napoli Roma 1991, ss. 102.

Obyczaje i czyny ludzkie w refleksji filozoficznej są ciągłym przedmiotem zainteresowań poznawczych i analiz. Stanowią one bowiem istotną część każdego ludzkiego życia. Każdy coś czyni i przez to nabywa jakichś obyczajów upełniając się o jakieś dobro, „będąc bardziej”. W ciągu wieków więc została opracowana struktura i konieczne zasady (przyczyny) owych czynów i obyczajów. Wśród tych zasad, w myśl filozofii klasycznej, wyodrębnia się następujące przyczyny sprawcze aktów ludzkich: władzę (realną możliwość podmiotu ludzkiego do działania), habitus (usprawnienie tejsze władzy), prawo (będące normą czynu wtopioną niejako w samą rzeczywistość jego celu), oraz biorąc pod uwagę dane Objawienia — łaskę (uzdalniającą nas do czynów przekraczających nasze możliwości). Każda z tych przyczyn jest koniecznym warunkiem pełnej aktualizacji bytu ludzkiego. Szczególnie tą zasadą jest habitus¹. Bez niego osoba nie mogłaby działać firmiter, prompte et delectabiliter.

Nie bez racji więc jest refleksja nad tą niezmiernie istotną rzeczywistością ludzkiej egzystencji, którą odnajdujemy w książce Mario Pangallo *Habitus e vita morale. Fenomenologia e fondazione ontologica*². Pozycja ta szczególnie jest godna polecenia, gdyż na gruncie polskim literatura dotycząca tego zagadnienia jest dość skromna. O ile mi wiadomo ogranicza się ona do schematycznych opracowań przede wszystkim w podręcznikach teologii moralnej (Borowski, Olejnik, Wichler). Szerzej problem usprawnień omówił w *Katolickiej etyce wychowawczej* o. Jacek Woroniecki.

¹ Łacińskie pojęcie habitus na język polski jest tłumaczone wielorako. Danuta Gromska we wstępie do *Etyki Nikomachejskiej* Arystotelesa przytacza niektóre jego rozumienia proponując własny przekład. Wydaje się, że najtrafniej oddaje rzeczywistość habitus słowo polskie „sprawność” zaproponowane przez Woronieckiego lub „trwała dyspozycja” sugerowana przez Gromską. Tłumaczenie Woronieckiego choć właściwie oddające funkcje habitus jest jednakże zawężone do tzw. „habitus operativus” pomijając „habitus entitativus”. Do habitusów entytatywnych należą takie rzeczywistości jak np. łaska uświęcająca czy zdrowie (choć i tu nazwanie łaski sprawnością przywołuje niesłuszne skojarzenia, bowiem łaska może być nabywana bez czynków). Tej nieściśłości unika Gromska, która odwołuje się do dystynkcji Arystotelesa pomiędzy habitus a dyspozycją. Jednakże ze względu na dorobek filozoficzny J. Woronieckiego i systematyczne opracowanie przez niego pojęcia habitus pozostają przy jego określeniu lub używam słowa łacińskiego, co w literaturze obcojęzycznej jest często praktykowane.

² M. Pangallo, *Habitus e vita morale. Fenomenologia e fondazione ontologica*, Napoli Roma, 1991.